

13.2 Prospective foreign languages teaching professionals' innovation competence structure

У цьому розділі монографії ми розглянемо такі основні питання: інноваційна компетентність майбутніх фахівців з навчання іноземних мов, формування іншомовної комунікативної компетентності у закладах вищої освіти, структура інноваційної компетентності, знання про інноваційну компетентність, уміння реалізувати інноваційну компетентність, комунікація з питань реалізації інноваційної компетентності у навчанні іноземних мов і культур, автономність та відповідальність у впровадженні інноваційної компетентності в навчання іноземних мов і культур.

Проблемі іншомовної освіти в Україні наразі приділяється особлива увага. На підтвердження цієї тези наведемо приклади державних документів, спрямованих на розв'язання цієї проблеми: «Концептуальні засади державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти», 2018 р. (<https://is.gd/Ss4g4a>); Законопроект «Про застосування англійської мови в Україні», 2023 р. (<https://ips.ligazakon.net/document/ji09534b?an=2>); «Державна політика щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти», 2023 р. (<https://is.gd/m3HWyS>); «Методичні рекомендації щодо забезпечення якісного вивчення, викладання та використання англійської мови у закладах вищої освіти України», 2023 р. (<https://is.gd/8JTO8Q>); «Національний проєкт з популяризації англійської мови в Україні Future Perfect», 2023 р. (<https://is.gd/94R7zX>) та інші. Зрозуміло, що для досягнення запланованих цілей необхідні висококваліфіковані вчителі/викладачі, філологи, перекладачі, фахівці різних спеціальностей зі знанням іноземних мов та розвиненою інноваційною компетентністю. Розглянемо вимоги до формування зазначеної компетентності у державних стандартах та університетських документах.

У Стандарті вищої освіти України для другого (магістерського) рівня галузі знань «01 Освіта/Педагогіка» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні

науки» у нормативному змісті підготовки здобувача вищої освіти зазначено таку спеціальну компетентність, як «Здатність застосовувати та розробляти нові підходи до вирішення задач дослідницького та/або *інноваційного* характеру в сфері освіти й педагогіки» і такий результат навчання «Розробляти та реалізовувати *інноваційні* й дослідницькі проєкти у сфері освіти/педагогіки та міждисциплінарного рівня із дотриманням правових, соціальних, економічних, етичних норм (<https://is.gd/2qWSC7>).

Стандартів підготовки бакалаврів та докторів філософії із зазначеної спеціальності на дату написання монографії не існує, але ця компетентність фігурує у «Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (<https://is.gd/LIwMP0>). У Стандарті вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 «Філологія» інноваційна компетентність не зазначена (<https://is.gd/NL1yOr>).

Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 Філологія містить інноваційну компетентність у такому формулюванні «Планувати, організовувати, здійснювати і презентувати дослідження та/або *інноваційні розробки* в конкретній філологічній галузі» (<https://is.gd/2qWSC7>).

До того ж інноваційну компетентність внесено до змісту значної кількості освітніх та освітньо-наукових програм закладів вищої освіти. Наприклад, в освітній програмі «Бакалавр освіти за спеціалізацією 014.021 Англійська мова і література» зазначена компетентність має назву «дослідницько-інноваційна компетентність» та подається вона у такому формулюванні «Здатність застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі та використовувати різноманітні *інновації* й підходи до розв'язання проблем у професійній діяльності» (<https://is.gd/HZcDQD>). В освітній програмі Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Зарубіжна література та англійська мова: теорія і методика навчання» ступеня вищої освіти «бакалавр»

спеціалізації 014.021 «Англійська мова та зарубіжна література» зафіксовано таку загальну компетентність «Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості» і спеціальної компетентності «Здатність добирати й використовувати сучасні та ефективні методики і технології навчання, підходи (особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний) до викладання англійської мови та зарубіжної літератури на підставі передового вітчизняного й міжнародного досвіду; використовувати *інновації* у професійній діяльності» (<https://is.gd/rCaPWa>). В освітній програмі на здобуття освітнього ступеня магістр цього ж університету за спеціальністю 035 «Філологія» спеціалізації 035.041 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – англійська галузі знань 03 «Гуманітарні науки» «Здатність генерувати нові ідеї (креативність)» (<https://is.gd/C7O0LG>).

Щодо освітньо-наукових програм підготовки аспірантів, то вони неодмінно містять компетентність, що розглядається, але з незначними змінами у назві та змісті. В освітньо-науковій програмі «Сучасні наукові освітні студії: педагогіка, методика навчання іноземних мов і культур, наукова англійська мова» третього рівня здобуття вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка» Київського національного лінгвістичного університету зазначаються такі спеціальні компетентності: «Здатність застосовувати та розробляти нові підходи до вирішення задач дослідницького та/або *інноваційного* характеру в сфері освіти й педагогіки», «Здатність здійснювати експертизу та надавати консультації з питань освітньої політики та *інновацій* в освіті», «Здатність ініціювати й організовувати професійну, науково-інноваційну та викладацьку діяльність, зокрема в ситуаціях, що потребують нових стратегічних методів і прийомів...», «Здатність створювати та реалізовувати освітні моделі й *інноваційні* технології, враховуючи вагомі умови навчання і впроваджувати їх до педагогічної практики» (<https://is.gd/CgrMzS>). Освітньо-наукова програма підготовки доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія «Філологія у вимірах сьогодення:

мовознавство, літературознавство, перекладознавство» Київського національного лінгвістичного університету містить такі вимоги до формування інноваційної компетентності аспіранта «Здатність до участі в роботі вітчизняних та міжнародних дослідницьких колективів з урахуванням європейської та євроатлантичної інтеграції держави; демонстрації значної авторитетності, *інноваційності*, високого ступеню самостійності, академічної та професійної доброчесності, постійної відданості розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності» (<https://is.gd/uyCNvB>). У проєкті освітньої програми «Освітні, педагогічні науки» Київського національного університету імені Тараса Шевченка рівня вищої освіти доктор філософії спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки однією з фахових компетентностей є «Усвідомлення методологічного, організаційного та правового підґрунтя, необхідного для досліджень та/або *інноваційних розробок* у галузі філології, презентації їх результатів професійній спільноті та захисту інтелектуальної власності на результати досліджень та *інновацій*» (<https://is.gd/zGiMny>). Освітньо-наукова програма «Філологія» на здобуття освітнього ступеня доктор філософії за спеціальністю 035 Філологія у галузі знань 03 Гуманітарні науки цього ж закладу вищої освіти містить такі компетентності: загальну «Здатність генерувати нові ідеї (креативність), обґрунтовувати власні оригінальні концепції» та фахову «Здатність формулювати оригінальні ідеї стосовно художніх творів, методологічні підходи до їх аналізу, у тому числі засновані на принципах міждисциплінарних досліджень» (<https://is.gd/CK0R1w>). В освітньо-науковій програмі “Освітні, педагогічні науки” третього рівня вищої освіти з підготовки докторів філософії у галузі 01 “Освіта/Педагогіка” за спеціальністю 011 “Освітні, педагогічні науки” Національного університету оборони України заплановано формування компетентності «Здатність використовувати традиційні, сучасні та *інноваційні* методики, технології, методики і засоби наукових досліджень і науково-педагогічної діяльності згідно зі вимогами сучасних методологічних підходів до наукової й науково-педагогічної діяльності» ([https://nuou.org.ua /assets/](https://nuou.org.ua/assets/)

documents/p1-011-2022.pdf.). На факультеті лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» до освітньо-наукової програми «Філологія» на здобуття освітнього ступеня доктор філософії за спеціальністю 035 Філологія у галузі знань 03 Гуманітарні науки вписано компетентності «Здатність до лінгвокреативної діяльності в науково-інноваційній сфері», «Здатність до інноваційного переосмислення і застосування методів інших галузей знань для реалізації завдань міждисциплінарних філологічних досліджень», «Здатність до раціонального та ефективного використання інноваційних інформаційних технологій на різних етапах провадження науково-дослідної та перекладацької діяльності» та «Здатність планувати, організовувати професійну, науково-інноваційну, перекладацьку та викладацьку діяльність, зокрема в ситуаціях, що потребують нових стратегічних підходів» (<https://is.gd/Nuizr4>).

Отже, підсумуємо вищесказане. Наведені фрагменти освітніх та освітньо-наукових програм різних закладів вищої освіти дозволяють констатувати таке:

- Інноваційна компетентність зазначена в окремих освітніх програмах підготовки студентів бакалаврату.
- Інноваційна компетентність зазначена в більшості освітніх програм підготовки студентів магістратури.
- Інноваційна компетентність зазначена в усіх освітніх програмах підготовки студентів аспірантури.
- Здатності, що належать до інноваційної компетентності, подано в освітніх та освітньо-наукових програмах у різних формулюваннях та обсягах.
- Чітка структура інноваційної компетентності не простежується.
- Зміст інноваційної компетентності за рівнями вищої освіти не структуровано.

Завершимо огляд ствердженням, що проблема формування інноваційної компетентності у майбутніх фахівців з навчання іноземних мов і культур є актуальною, але потребує додаткових наукових розвідок.

Насамперед розглянемо різні тлумачення терміну **«інноваційна компетентність»**. У публікаціях багатьох науковців наведено значну кількість трактувань (Л. Ващенко, І. Дичківська, С. Загородній, О. Ігнатович, В. Харагірло, Л. Штефан, Л. Веджімонт, Д. Ван Дамм, В. Дейвіс, Дж. Кейес, Н. Лонгворз, Д. Опп, Є. Паніцидис, Дж. Равен, Х. Хартайер та ін.). Дано кілька прикладів. О. Проценко та С. Юрочко розглядають інноваційну компетентність як «інтегральну характеристику, що охоплює здатності з розроблення, освоєння та втілення інновацій в практику педагогічної діяльності, що ґрунтується на відповідних знаннях і вміннях фахівця через сформованість необхідних особистісних якостей та досвіду» [370]. А. Ігнатович трактує інноваційну компетентність як систему спеціальних теоретичних знань з педагогічної інноватики та теорії інноваційної педагогічної діяльності, умінь ефективно застосовувати їх та практичних навичок [371]. Ю. Дзюбенко додержується іншої думки. Він вважає, що «інноваційна компетентність є системним утворенням, до компонентів якого разом з визначеними вище входять в аспекті діяльнісного підходу мета, завдання, форми, методи, результат інноваційної діяльності. Не можна, звичайно, розглядати інноваційну компетентність у розриві з її носієм. А, отже, до її структури слід додати й мотиви діяльності педагога» [372]. Звернемо увагу і на визначення поняття інноваційної компетентності майбутніх учителів початкових класів, запропоноване В. Ляшенко, «як інтегрованого особистісного новоутворення, результату професійної підготовки, що охоплює специфічні професійні знання, уміння, досвід і професійно значущі особистісні якості та характеризується наявністю креативності, здатністю конструювати та впроваджувати інноваційні технології навчання молодших школярів, орієнтуючись на їхні індивідуальні особливості, інтереси та потреби» [373].

Зарубіжні дослідники також пропонують різні тлумачення інноваційної компетентності. На сайті компанії Really Good Innovation викладено таке пояснення «Competencies for innovation refer to the skills, knowledge, capabilities, and attributes needed for an organization to carry out innovation successfully» (<https://www.reallygoodinnovation.com>). Ми повністю підтримуємо

висловлювання R. Ovbiagbonhia «Innovation competence has been viewed from many different angles by different scholars. ... Given the many perspectives on what innovation competence is and can be, there is little consensus on its definition and meaning» [374].

Підведемо ризику наведеним фактам та констатуємо, що загальноприйнятого визначення інноваційної компетентності в цілому та майбутнього фахівця з навчання іноземних мов і культур зокрема, як показав огляд наукових праць, поки що не існує. У цій публікації ми будемо орієнтуватися на запропоноване нами *робоче визначення* шуканої компетентності: здатність майбутнього фахівця в галузі навчання іноземних мов і культур до створення, оволодіння та впровадження в освітній процес інновацій у навчанні іноземних мов і культур, що ґрунтується на відповідних знаннях, уміннях та особистісних якостях, які потребують конкретизації.

Структура інноваційної компетентності майбутнього фахівця з навчання іноземних мов і культур також трактується дослідниками з різних позицій. Наведемо кілька прикладів. В. Радкевич до ключових компонентів інноваційної компетентності викладачів закладів професійної освіти відносить: *когнітивний*, який охоплює розуміння основ їхньої інноваційної діяльності; *технологічний*, що актуалізує володіння викладачами сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями та інтерактивними методами навчання тощо; *діяльнісний*, що охоплює готовність викладачів до впровадження інновацій тощо; *особистісний*, що охоплює рефлексію власної діяльності, готовність до роботи в команді й комунікації тощо [375]. О. Проценко та С. Юрочко вважають провідними складниками зазначеної компетентності здатності з розроблення, освоєння та втілення інновацій в практику педагогічної діяльності, які базуються на відповідних знаннях, уміннях, особистісних якостях та досвіду фахівця [370]. І. Дичківська схиляється до думки, що компонентами компетентності, що розглядається, є мотиви, знання, навички та особистісні якості викладача, що забезпечують ефективність застосування в його діяльності нових інноваційних технологій [376]. С. Загородній пропонує включати до інноваційної

компетентності знання, вміння, особистісні якості та управлінський досвід [377]. Аналогічну думку знаходимо у Л. Штефан: знання, уміння, досвід за умови сформованості відповідних професійних якостей [378]. Л. Ващенко на відміну від інших точок зору включає до структури компетентності здатність до аналізу моніторингових даних і продукування педагогічних інновацій, оприлюднення результатів, а також забезпечення умов для реалізації нових ідей у системі освіти [379]. В. Радкевич акцентує на тому, що інноваційна компетентність викладача це «широкий спектр інноваційних знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей і морально-етичних цінностей, необхідних йому для ефективного генерування та впровадження технологічних і педагогічних інновацій в освітній процес» [375]. Ю. Дзюбенко розглядає структуру інноваційної компетентності вчителя як систему, що включає спеціальні теоретичні знання з педагогічної інноватики та теорії інноваційної педагогічної діяльності, уміння ефективно застосовувати їх та практичні навички, що забезпечують здійснення педагогом усіх етапів інноваційної діяльності [372].

У зарубіжних наукових розвідках зустрічаються також різні тлумачення інноваційної компетентності. J Ursin & H. Нуутінен, наприклад, вважають, що «Innovation competence is a set of complex skills, types of knowledge and attitudes that are interrelated» [380]. Майже схожої думки дотримуються і E. Chell & R. Athayde «Innovation competence, like any competence, involves the integration of knowledge, skills, and attitudes. Innovative individuals have been reported to have a high level of creative abilities and leadership abilities, to be highly persistent and task motivated, to display a high level of creative self-efficacy, to have the propensity to take calculated risks and to like working on ambiguous and complex problems» [381]. Завершимо наведення прикладів словами Robert Akugbe Ovbiagbonhia «The literature is quite elaborate about the components of innovation competence that should be developed, and several conceptual descriptions of innovation competence exist, which vary tremendously» [374]. Отже огляд різних наукових поглядів свідчить про те, що серед вчених не існує єдиної думки щодо структури інноваційної компетентності. Що ж до структури зазначеної компетентності майбутніх

фахівців у галузі навчання іноземних мов і культур, то на науковому рівні вона майже не розглядалася.

Для уточнення **структури** інноваційної компетентності майбутніх фахівців з навчання іноземних мов і культур на наукових засадах вважаємо доцільним враховувати такі сучасні підходи: аксіологічний, гуманістичний, діяльнісний, інтегративний, колаборативний, компетентнісний, культурологічний, особистісно-діяльнісний, проєктний, рефлексивний, середовищний, синергетичний, системний та технологічний. При цьому основоположним вважаємо компетентнісний підхід, оскільки на його засадах розроблено Національну рамку кваліфікацій (НРК) України, один з основоположних державних документів. Нагадаємо, що «Національна рамка кваліфікацій – системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів освіти. Кожен рівень – це завершений етап освіти, що характеризується рівнем складності освітньої програми, сукупністю компетентностей особистості, які визначені, як правило, стандартом освіти та відповідають певному рівню Національної рамки кваліфікацій» [382]. Згідно з цим документом рівні вищої освіти «бакалавр», «магістр» і «доктор філософії» відповідають 6-му, 7-му та 8-му рівням Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти. Опис кваліфікаційних рівнів містить такі компоненти: знання, уміння / навички, комунікацію, відповідальність та автономію. Зважаючи на сказане, схилиємося до думки, що структура інноваційної компетентності має бути представлена таким пакетом підкомпетентностей: знання про інноваційну діяльність у сфері навчання іноземних мов і культур; уміння реалізувати інновації у сфері навчання іноземних мов і культур; комунікація з питань, що стосуються інновацій у навчанні іноземних мов і культур; автономність та відповідальність у реалізації інновацій у навчанні іноземних мов і культур (див. рис. 1).

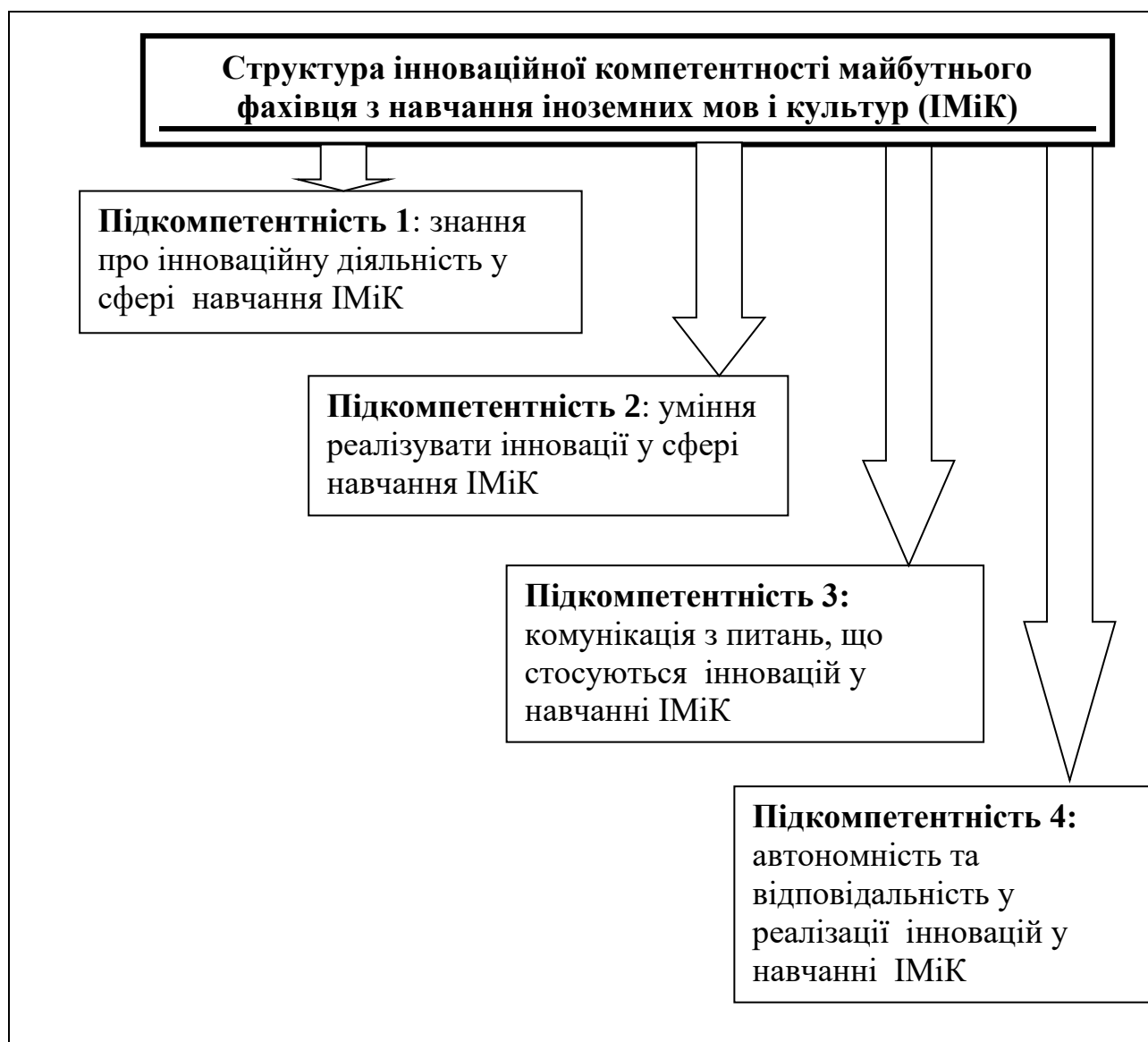

Рис.1. Структура інноваційної компетентності майбутнього фахівця в галузі навчання іноземних мов і культур

Наступним кроком дослідження є визначення **структури кожної з підкомпетентностей, які** складаються з мікрокомпетентностей для конкретного рівня освіти (бакалаврата, магістратури, аспірантури) та для кожного з курсів навчання. Продemonструємо це на прикладі підкомпетентності 1 (див. рис. 2).

Аналогічно можна представити структуру інших підкомпетентностей та мікрокомпетентностей. Кількість курсів навчання на кожному з рівнів освіти може змінюватися відповідно до навчального плану певної освітньої чи освітньо-наукової програми.

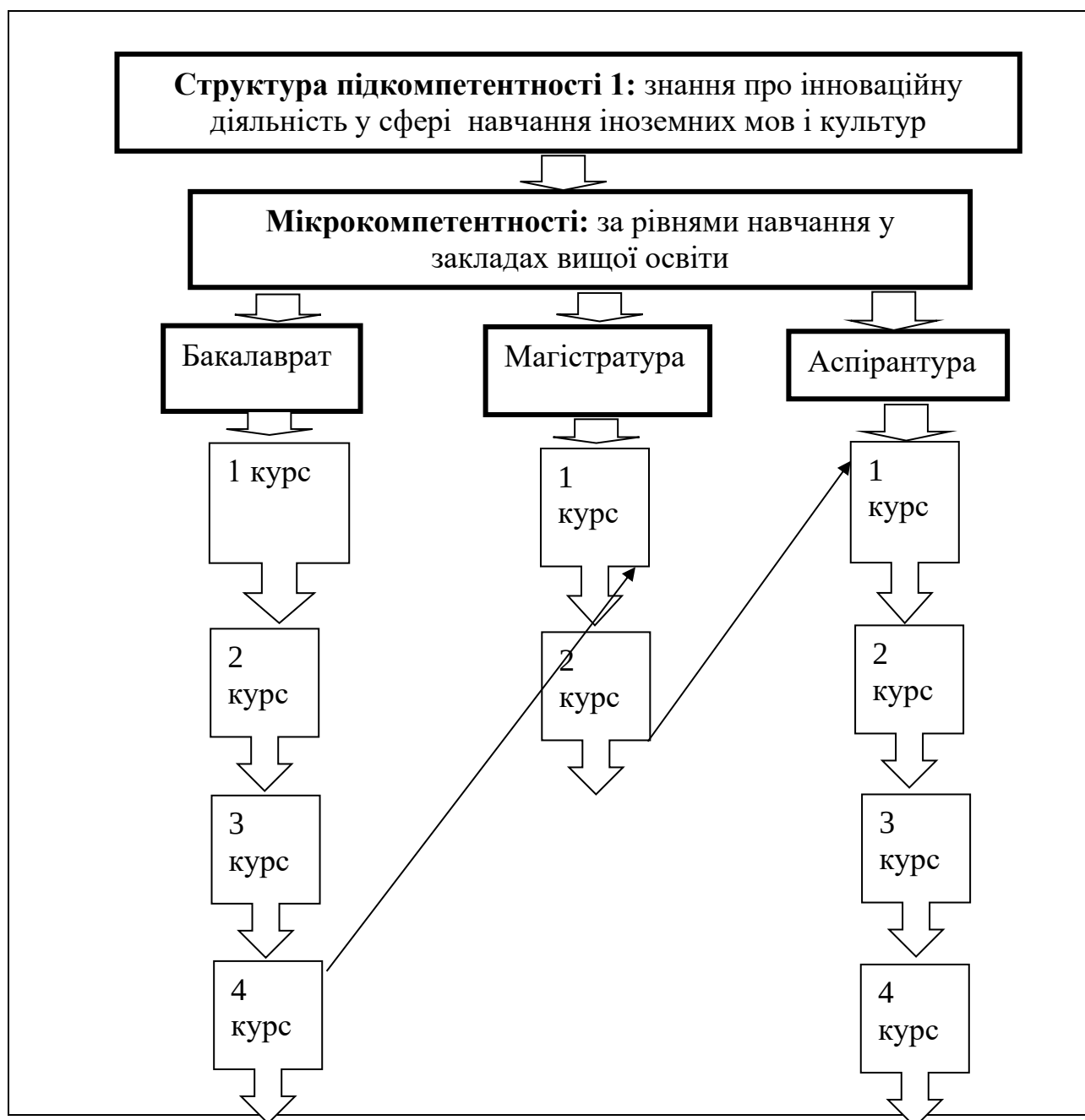

Рис. 2. Структура підкомпетентності: знання про інноваційну діяльність у сфері навчання іноземних мов і культур

Отже, ми розробили структуру інноваційної компетентності майбутніх фахівців з навчання іноземних мов і культур в аспекті кваліфікаційних рівнів НРК України, яку обговорено з науковцями на науково-практичних конференціях та семінарах з проблем освіти загалом та методики навчання іноземних мов і культур зокрема. В цілому вона одержала підтримку як

викладачів і перекладачів, так і здобувачів вищої освіти й може використовуватися науковцями в наступних розвідках цієї проблеми у теоретичному та практичному аспектах.

Вважаємо, що наступним кроком у дослідженні проблеми інноваційної компетентності здобувачів вищої освіти має стати уточнення змісту кожної з її підкомпетентностей та мікрокомпетентностей згідно з її розробленою структурою та технології її удосконалення [383].